

**AZ ISMERETKÖZLÉS ESZKÖZEINEK, LEHETŐSÉGEINEK
KOMPLEX FELTÁRÁSA SZAKKÖNYVTÁRAKBAN***

II.

Györe Pál

3. KÖZLÉSI ESZKÖZÖK, CSATORNÁK

Ebben a tanulmányban nem célunk, hogy teljes áttekintést adjunk a közlés minden eszközéről, csatornájáról. Inkább azt vizsgáljuk: mik a különféle eszközök és csatornák sajátosságai; milyen kritériumok alapján dönthetünk a közlési eszközök, csatornák kiválasztásáról; miért látszik egyik eszköz megfelelőbbnek, hatékonyabbnak, mint a másik; hogyan kombinálhatjuk a közlési eszközöket úgy, hogy erősítsék egymás hatását.

A közlés hatékonyságát négy fő tényező határozza meg:

- a/ a közlés mondanivalója, az "üzenet", az információ-tartalom;
- b/ az a szituáció, amelyben a közlést "veszik" /hallgatják, nézik, olvassák stb./;
- c/ a közlés vevőjének egyéni állapota, személyisége; és
- d/ a közlés vevőjének kapcsolatai a környezetét alkotó csoportokon belül, s e csoportokra jellemző "sztenderdek" /32/.

A közlésben továbbított üzenetre, információtartalomra általában a következő követelmények érvényesek:

- a/ fel kell keltenie a "címezettek" érdeklődését;
- b/ olyan "jeleket" kell alkalmaznia, amelyek a közlés adója és vevője számára egyaránt ismerősek, s így a megértés létrejöhet;
- c/ meg kell felelnie a közlés vevője személyes szükségleteinek;
- d/ alkalmazkodnia kell azokhoz a sajátos követelményekhez, amelyek a közlés vevőjének csoporton belüli helyzetére jellemző-

* A tudományos és szakkönyvtárak Módszertani Munkabizottságának felkérésére készült tanulmány.

ek abban az időpontban, amikor a közléssel meghatározott motivációt kívánnak elérni /33/.

A közlés vevőjét jellemző és befolyásoló lélektani szituációról már beszéltünk a közlési folyamat, az információ és a tájékoztatás tárgyalásakor. A csoport-szempontról, tehát a szociográfiai-szociológiai szempontokról kell még néhány szót szólnunk. Ezek annál is fontosabbak, mert a legritkább esetben van lehetőségünk arra, hogy teljesen, kizárólag az egyénhez szabjuk a tájékoztatást; legtöbb esetben az egyént úgy kezeljük, mint valamely csoport tagját és így határozzuk meg, választjuk ki a számára megfelelőnek látszó tájékoztatás tartalmi és formai elemeit.

Még elég kezdetlegesek a tájékoztatás felhasználóinak kategorizálására, társadalmi tipológiájának megállapítására tett kísérletek. Leginkább a felhasználók munkaköri, munkahelyi beosztása, besorolása alapján próbálkoznak több-kevesebb kategóriát meghatározni. Ilyen kísérletet mutatott be például SCORECCHI a római dokumentációs és információs kongresszuson tartott előadásában /34/. Az általa javasolt kategóriák - a terminológiát kissé a hazai viszonyokhoz igazítva - a következők:

- a/ Egyetemi tanárok; alapkutatóval foglalkozó tudósok; alkotó művészek.
- b/ Magas kormányzati tisztségek viselői; az államvezetési apparátus dolgozói.
- c/ Vállalatvezetők; magasabb beosztású kormányhivatalnokok.
- d/ Az alkalmazott kutatást, fejlesztést végző dolgozók, mérnökök és egyéb alkalmazottak.
- e/ Ipari, kereskedelmi egyesületek, szövetségek, társulatok vezetői.
- f/ Szellemi munkát végző vezetők.
- g/ Szellemi munkát végző beosztottak.
- h/ Műhelyfőnökök, mesterek, hivatalfőnökök, irodavezetők.
- i/ Szakmunkások.
- j/ Adminisztratív alkalmazottak.
- k/ Nem képesített munkások.
- l/ Segédmunkások.

Ezt a kategorizálást - különösen hazai, szocialista viszonyainkra - teljesen nem fogadhatjuk el; kiindulásul azonban felhasználhatjuk jobb, megfelelőbb csoportok képzésére /35/.

Nyilvánvaló, hogy a közlési eszközök, továbbá a közlések információ-tartalmának, "nyelvének", "kódjának" megválasztásában a személyiség- és csoportlélektani, tipológiai szempontokat egyaránt alkalmaznunk kell. Figyelembe kell vennünk - ha módunk van rá - a felhasználóknak a szakmájukhoz, hivatásukhoz való viszonyát, a munkakörü-

kel, feladataikkal való azonosulás mértékét, az un. identifikációt /36/. Az identifikáció foka s az információ és a tájékoztatás iránti igény között, valószínűleg, közvetlen összefüggés van. Azok, akik szakmájukkal, hivatásukkal teljes mértékben azonosulnak, egyé válhatnak s a munka egyben az alkotás örömét is jelenti számukra, érzékenyen reagálnak a releváns információk iránt; csoporthelyzetük is más, mint azoké, akik csak félig-meddig, immel-ámmal végzik munkájukat, mert alkotó energiájukat nem köti le, nem lelkesíti őket.

Az egyéni vonásokkal szorosan összefügg a közlési, kifejezési eszközök iránti hajlam; egyes közlési, kifejezési eszközök iránti fogékonyság, más eszközök iránti közömbösség vagy ellenszenv. Ismeretes, hogy vannak szenvedélyes olvasók, könyvmolyok; vannak "szemberek" és "fül-berek" /37/; vannak, akik inkább látás, mint hallás útján szerzik a maradandó élményeket, ismereteket, mások megfordítva.

A közlési eszközök egy része időhöz kötött /időbelileg organizált/; a nyomtatott információ-hordozók, az állóképek, a művészi /és más kiállítási/ tárgyak például az első csoportba; a rádióközlések, telefonbeszélgetések például a második csoportba tartoznak; a közvetlen érintkezés útján történő /szemtől szembe/ közlés, a hangosfilm, a televízió egyszerre térbelileg és időbelileg organizált /38/; természetesen ezek a jellegzetességek is nagymértékben befolyásolják a közlési formák igénybevételét, hatását.

A tájékoztatás során arra kell törekednünk, hogy az információ-tartalomnak, az egyéni hajlamnak és érdeklődésnek, a csoporthelyzetnek és a munkához, hivatáshoz való viszonyoknak, a munkaköri hovatartozásnak megfelelően az eszközöknek olyan kombinációját válasszuk ki, állítsuk össze, - a közlések térbeli és időbeli korlátai, határai között - amellyel leginkább elő tudjuk mozdítani a hatékony, izgalmat keltő, cselekvésre készítő információk átadását.

Szabálynak tekinthetjük az ismeretközlésben, hogy általában a legnagyobb aktivitást, tevékeny közreműködést közvetítő közlési formák bizonyulnak leghatásosabbaknak. Azok a közlések, amelyeknek során megvan az azonnali "visszajelentés", "visszacsatolás" /feedback/ lehetősége, tehát a közlő mindjárt meg is győződhet a közlés hatásáról, és a reakciónak megfelelően esetleg módosíthatja a további közléseket. Ez arra mutat, hogy a szóbeli közlés és különösen az a formája, amelyben dialógusok alakulhatnak ki, a tájékoztatás leghatékonyabb eszközei közé tartozik.

"A szóbeli érintkezésben - írja H. INNIS - serényen együttműködik, együtt verseng a szem, a fül, az agy, minden érzék és képesség, - előcsalva, ösztönözve, kiegészítve egymást" /39/. "Az orális dialektika rendkívül jelentős abban az esetben, amikor cselekvésről, érzelmekről van szó, ugyancsak jelentős szerepe van új igazságok felfedezésében, viszont kicsi az értéke az ismeretek terjesztésében" /40/. "A szóbeli vita, érvelés megköveteli a személyes érintkezést, s azt, hogy figyelembe vegyük mások érzelmeit" /41/. "A sajtó és a rádió viszont nem az egyént, hanem a világot szólítja meg" /42/.

Mindezek a megfontolások arra figyelmeztetnek, hogy alapos mérlegeléssel kell választanunk, kombinálnunk az auditív és vizuális eszközök között; sokszor persze rá vagyunk utalva, kényszerítve valamilyen eszköz igénybevételére, mert a térbeli vagy időbeli korlátok miatt nincs megfelelő választék. Ilyenkor vehetjük segítségül a közlés ún. informális csatornáit /például két szakember közvetlen kapcsolatának, megbeszélés-sorozatának megteremtését, előmozdítását stb./.

Altalában mindig arra kell törekednünk, hogy olyan közlési formát ajánljunk, vegyünk igénybe, amely a legintenzívebb közreműködést kívánja a címzettől; ilyen szempontból az eszközök skáláját CANTRIL és ALLPORT kutatásai alapján a következőképpen állíthatjuk össze /43/:

- személyes megbeszélés,
- csoportos megbeszélés, vita,
- informális összejövetelek,
- telefon,
- formális összejövetelek,
- hangosfilm,
- televízió,
- rádió,
- táviró,
- személyes levelezés,
- hivatalos levelek,
- ujságok /napilapok/,
- hirdetések /hirdetőtáblák/,
- képeslapok /magazinok/,
- könyvek.

Könyvtárosok számára bizonyára meglepő ez a skála - s nyilván nem is alkalmazható módosítások, rangsorváltozások nélkül - a tudományos és műszaki tájékoztatásban; de felhívja a figyelmet arra, hogy az ismeretszerzés forrásainak, az ismeretközlés eszközeinek feltárása során a szakkönyvtáraknak is fokozottabb mértékben kell tájékoztathatók a nem könyv jellegű /nem írásos/ lehetőségekről /44/. Hogy az ismeretszerzési lehetőségeknek ezt a komplex feltárását hogyan végezzük, erről szólunk a befejező fejezetben.

4. AZ ISMERETSZERZÉSI, ISMERETKÖZLÉSI /TÁJÉKOZTATÁSI/ LEHETŐSÉGEK KOMPLEX FELTÁRÁSA

A tájékozódás, tájékoztatás minden forrásának tételes felsoro-

lását ez alkalommal mellőzzük; utalunk a műszaki könyvtárosok részére készült alapfoku jegyzetre /45/, amely a szóbeli és szemléltető tájékoztatásról szóló fejezetben tételesen felsorolja a tájékoztatás nem-szakirodalmi forrásait; a szakirodalmi forrásokat /ide értve a nem-publikált dokumentumokat és a "nem-hagyományos" dokumentum-típusokat is! /ismerteknek tekintjük. Nem ismertetjük részletesen azokat a hazai szervezeteket sem, amelyek a tájékoztatás különböző formáival foglalkoznak, mert ezekről /bár a műszaki-tudományos tájékoztatásra korlátozva/ szintén jelent meg összefoglaló áttekintés /46/. A következőkben azt szeretnénk bemutatni, hogyan készítsünk kutatási, fejlesztési, termelési vagy szervezési, vezetési feladatokhoz a témára vonatkozó minden releváns tájékoztatói lehetőségre kiterjedő összeállítást, /jobb szó híján/ tematikográfiát. - Ezekben az összeállításokban kell érvényesítenünk azokat a szempontokat, megállapításokat, amelyeket a közlési folyamatról, a közlési eszközök hatékonyságáról, jellegzetességeiről, továbbá az információ és a tájékoztatás sajátosságairól tettünk.

A komplex tematikográfia összeállítása több szempontból is igen nehéz feladat. Az egyik nagy probléma az időbeliség: egyaránt fel kell tárnunk a múlt, a jelen és a jövő ismereteit, eseményeit. Bibliográfiai analógiát használva: retrospektív, kurrens és perspektivikus tájékoztatást kell nyújtanunk egyszerre /47/; a kutatási, fejlesztési, termelési problémák terén ugyanis nem elégedhetünk meg a retrospektív feltárással: arról is tájékoztatnunk kell, hogy mi történik jelenleg, és mi történik a közeljövőben, a feladat megoldására fordítható idő periódusában. Nyilvánvaló, hogy a tájékoztatást a témára vonatkozó ismeretek retrospektív feltárással kell megalapoznunk, vagyis témabibliográfiával és kisebb-nagyobb mélységű dokumentációs összeállítással; a szakirodalmi feltárással is alkalmaznunk kell a perspektivikus tájékoztatást, tehát a még meg nem jelent, de a téma megoldási időszakában várhatóan megjelenő, elkészülő művek /publikált és nem publikált dokumentumok/ adatainak, leltékének közlését. Még legfejlettebb intézeti, vállalati szakkönyvtáraink jó része is elhanyagolja a nem-publikált irodalom feltárást, de különösen a perspektivikus bibliográfiai, tematikográfiai tájékoztatást /48/.

A második nagy problémát az okozza, hogy heterogén tájékoztatói lehetőségeket, közlési csatornákat kell egy jegyzékben összeötvözni. A retrospektív bibliográfiai feltárással egészen más szempontokat kell és lehet figyelembe vennünk, mint például egy közeljövőben megrendezésre kerülő előadás, kiállítás vagy tapasztalatcsere adatainak bemutatásában.

A harmadik nagy problémát a témához tartozó ismeretszerzési források rendkívül eltérő, közlési eszközönként és csatornánként elkülönülő feltárási, előrejelzési módszere, technikája jelenti. Ha egymás mellé állítunk például egy bibliográfiát, rádió- és TV-műsort, egy rendezvénynaptárt, vagy a kongresszusok, konferenciák naptárát vagy az ismeretterjesztő előadások, rendezvények műsorfüzetét, azonnal szembeötlik, hogy ezeket nehéz összeegyeztetni /49/. A komplexségre törekvő, tematikailag elrendezett perspektivikus tájékoztatás csírá-

ját fedezhetjük fel a Népművelés c. folyóirat mellékleteként megjelenő összeállításokban, amelyek kb. negyedéves időszakokra előre ismertetik a TV-műsorokat, rövid annotációkkal; a műsorokat tematikailag, ezen belül időrendben sorolják fel, majd a műsorismertetések után a bibliográfiai hivatkozásokat /fontosabb könyvek címeit/ közlik; az összeállítást a Népművelési Intézet, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Magyar Televízió közösen készíti. Az efféle kísérleteket feltétlenül tovább kellene fejleszteni; mivel a tudományos kutatás és a műszaki fejlesztés népgazdaságunkban döntő szerepet tölt be, el kellene érniünk, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatás, valamint a tudományos és műszaki ismeretterjesztés állami és társadalmi intézményei egymással szorosan együttműködve állítsák össze és folyamatosan jelentessék meg az ismeretszerzési, tájékoztatói, tájékoztatói források /rendezvények, műsorok stb./ központi /országos/ vagy tudományági /iparági/ jegyzékét havonként /két-havonként vagy negyedévenként/. Ezek a jegyzékek lehetnének alapjai a szakkönyvtárak komplex tematikográfiai összeállításainak. Ezek nélkül alig áttekinthetően sok forrásból és sokszor csak szóbeli értesülések alapján szerezhettünk idejekorán tudomást még a legfontosabb eseményekről is /50/.

Nyilvánvaló, hogy valamely kutatási, fejlesztési, termelési feladat megoldásához felhasználható ismeretszerzési lehetőségekből csak akkor választhatunk optimálisan, csak akkor ajánlhatjuk az igénybe vevőkhöz igazodóan kombinált alkalmazásukat, ha tematikailag /és meghatározott periódusra/ szűnőoptikusan áttekinthetjük őket. S ehhez az áttekinthetőséghez az is hozzátartozik, hogy a különféle közlési eszközök, csatornák, információ-hordozók, műsorok, rendezvények stb. nyújtotta /helyhez és/vagy időhöz kötött/ ismeretek tartalmi elemeiről, jellegzetességeiről szakszerűen utbaigazító annotációkat kapjunk /és adjunk/ /51/.

Mindez persze messze meghaladja a szakkönyvtárak, szakkönyvtárak hatáskörét, lehetőségeit. De a tudományos és műszaki intézményekben általában a szakkönyvtárhoz fordulnak csaknem mindenféle információért, a szakkönyvtár az intézmény felvilágosító /tudakozó/ központja, különösen abban az esetben, ha nincs külön osztályként szervezett tájékoztatói, propaganda szerve. Ezért a szakkönyvtáraknak kell szinte kikényszeríteniük, hogy rendelkezésükre álljanak azok az eszközök, amelyek ilyen szerepük ellátásához feltétlenül szükségesek /52/. A tudományos és szakkönyvtárak hálózati központjaira, alközpontjaira is igen nagy feladatok várnak ezen a téren is. Nekik kellene elsősorban megteremteniük az együttműködést mindazon intézmények között, amelyek a hálózathoz tartozó szaktudományokban, szakágazatokban tájékoztatói, ismeretterjesztési és propaganda tevékenységet fejtenek ki. Ennek az együttműködésnek egyik eredménye, terméke lehetne például közös műsorismertetési politika kialakítása; a tájékoztatói, tájékoztatói eszközök, lehetőségek központi regisztrálása, ezekről központi felvilágosító szolgálat szervezése stb. Az együttműködés szervezési és módszertani problematikájának kidolgozása a hálózati központok, alközpontok fontos feladata lehetne a közeljövőben /53/. Ezzel összefüggő másik nagy feladat olyan kompendiumok összeállításainak, megjelentetésének előkészítése, ame-

lyek egy-egy szakágazat, tudományágazat területén átfogó áttekintést adnak a hazánkban igénybe vehető ismeretközlési, tájékoztatási, tájékozdási forrásokról, lehetőségekről /54/.

Ezután a hosszúra nyult, de talán releváns értékű "propedeutika" után a következőkben megkíséreljük, hogy röviden bemutassuk a komplex tematikográfia szerkezetét, vázlatát, ahol szükséges: néhány kommentáló megjegyzést is fűzve az egyes pontokhoz.

Emlékeztetünk arra, hogy a tematikográfia kutatási, fejlesztési, termelési feladatokhoz készül; a feladatok ütemezve, időzítve vannak; a feladatra kijelölt szervek, személyek tájékoztatását tehát meghatározott időbeli korlátok között kell elvégeznünk, ugyanis alkalmazkodnunk kell ahhoz is, hogy a tájékoztatást igénybe vevők helyileg milyen eszközöket használhatnak, milyen adásokat tudnak venni.

Az igénybe vehető tájékozdási forrásokat - a szokásos sémának megfelelően - három fő csoportra osztjuk: írásos, szóbeli és szemléltető /ide értve az audio-vizuálist is/ formákra. Tudjuk, hogy a formák keverednek, és a tájékoztatásban éppen az a célunk, hogy egymást támogatva, erősítve keveredjenek. A csoportosítás tehát csak váz, keret, amelyet a formák kombinációja tölt meg élettel, tesz dinamikussá.

I. Írásos formák

1. Témabibliográfia
2. Szakirodalmi szemle
3. Kritikai szemle; témadokumentáció
/analitikus és szintetikus kompiláció; kontamináció/
tématanulmány /55/
4. Témafigyelés /kurrens szelektív tájékoztatás/ /56/

II. Szóbeli /orális-auditív/ formák

1. Kongresszusok, konferenciák, ankétok, szimpóziumok /57/
2. Előadássorozatok, előadások, rádióműsorok /58/
3. Tudományos, műszaki, technológiai, kereskedelmi stb. kurrens és alkalmi tanácsadó szolgálatok, konzultációk /59/
4. A témához tartozó szakterületeken működő állandó és alkalmi szakbizottságok, témabizottságok felsorolása, tevékenysége /60/
5. Informális konzultációs lehetőségek /61/
a/ a témában legkiválóbb szakemberek névsora, munkásságuk rövid jellemzése;

- b/ a témához kapcsolódó határterületek legkiválóbb szakembereinek névsora, munkásságuk jellemzése;
- c/ a témához tartozó szakterületeken működő intézetekben, vállalatokban szervezett /szűkebb körű/ megbeszélések /61/;
- d/ "brainstorming" megbeszélések /62/;
- e/ interjúk, riportok szakemberekkel /63/.

III. Szemléltető és audio-vizuális formák

1. Kiállítások
2. Bemutatók /dinamikus kiállítások/
3. Tapasztalatcserék
  - a/ tapasztalatátadó mintaüzemek, bázisüzemek;
  - b/ korszerű technológiák, termelési tapasztalatok átvételei lehetőségei:
    - tanulmányutak
    - gyárlátogatások
    - patronáló brigádok /64/
4. Filmek
  - a/ filmográfia /65/
  - b/ filmelőadások
5. Televízió adások, tudományos és ismeretterjesztő műsorok
6. Műszaki rajzok, műszaki dokumentációk /66/
7. Ikonográfia /67/
8. Szemléltető eszközök; exponátok, kiállítási dokumentáció /68/
9. Speciális audio-vizuális tájékoztatási eszközök, előadó-gépek, "gépi informátorok" /69/
10. Komplex formákat alkalmazó rendezvények /70/

Amint már jeleztük: a felsorolt lehetőségekből kell összeötvöznünk, kikevernünk a téma kidolgozási idejére szóló tájékoztatási programot; ez az ötvözés, amalgámzás, kombinálás roppant nehéz fel-

adat. Megkivánja mindazoknak a szempontoknak alapos, biztos ismeretét, amelyeket az előző fejezetekben vázoltunk, ezért is foglalkoztunk velük bővebben.

A felhasználó rétegek és a témák jellege szerint változó, a közlési formákat és eszközöket pszichológiailag irányítottan kombinált tájékoztatási programok kialakítására megkísérelhetjük minták, receptek kidolgozását is. Ez azonban már külön tanulmányt igényel.

!!!

IRODALOM

- /32/ The process and effects of mass communication. Ed. W. Schramm. Urbana, 1955, University of Illinois Press. 17.p. A következőkben a közlési eszközök jellegzetességeinek ismertetésében erre a rendkívül alapos kézikönyvre támaszkodunk.

A tömegközléssel kapcsolatban felhívjuk a figyelmet arra, amiről a könyvtári tájékoztatásban aránylag kevés szó esik, - hogy t.i. a könyvek, illetve a könyvszerű dokumentumok tömegközlési eszközök! Ezen a megállapításon nem változtat az sem, hogy vannak ún. nem-publikált dokumentumok, amelyek könyvszerűek ugyan /például a kutatási jelentések!/, de nem tömegközlési eszközök korlátozott példányszámuk és terjesztési körük miatt; ezeknek lényeges tartalma azonban - előbb-utóbb - folyóiratokba és könyvekbe is belekerül!

- /33/ u.o. 13.p.

- /34/ SCORTECCI, A.: Analisi del documento ed elaborazione dell'informazione. /A dokumentumok elemzése és az információk feldolgozása./ OMKDK-KMK ford./ A római kongresszuson elhangzott előadások válogatott gyűjteménye a közelmúltban jelent meg az OMKDK módszertani kiadványsorozatában. /1965.4-5.sz. p.15-32./

- /35/ SCORTECCI előadását, kategorizálási kísérletét röviden ismertetem a kongresszusról írt beszámolómban /"A római nemzetközi dokumentációs és információs kongresszus." - Könyvtári Figyelő, 1964. 6.sz. 403-404.p./ SCORTECCI előadása azonos címen megjelent a Produktivitá 1964. 2.számában is.

- /36/ A szakmai és munkaköri identifikáció kategóriáinak meghatározását lásd: VIDOR F.: Szociológiai vizsgálat az Építésügyi Minisztérium kutató apparátusában. Bp. 1965, É.M.ÉDOK. 34.p. /Az É.M. Kutatási Koordinációs Irodájának Közleményei 3./

- /37/ Lásd SCHRAMM, /32/ alatt i.m. 89.p.
 /38/ u.o. 88.p.
 /39/ INNIS, H.: The bias of communication. Toronto, London, 1951, University of Toronto Press. 105.p.
 /40/ WALLACE, G.: Social judgement. London, 1934, 191.p. /Idézi Innis/.
 /41/ U.o.
 /42/ U.o.
 /43/ SCHRAMM, i.m. 87.p.
 /44/ A szóbeli tájékozódás, ismeretszerzés, ismeretátadás vezető szerepét, hatékonyságát a kutatási és fejlesztési tájékoztatás terén végzett felmérések, vizsgálatok is megerősítik. Az Egyesült Államokban a kormányzati szervezetben folyó tudományos és műszaki tájékoztató tevékenység felmérése során olyan tapasztalatokat szereztek, hogy a konferenciáknak, és elsősorban az ezekhez kapcsolódó informális /nem-hivatalos/ összejöveteleknek, megbeszéléseknek kiemelkedő szerepük van az ismeretek átadásában, átvételében. Lásd: Documentation and dissemination of research and development results. Report of the Select Committee on Government Research of the House of Representatives. Washington, 1964, U.S. Government Printing office. 147 p. + mell.

A KGM Műszaki Tudományos Tájékoztató Intézet több év óta folytat komplex, vagyis az írásbeli, szóbeli szemléltető, illetve audio-vizuális eszközöket kombináltan alkalmazó tájékoztatást; az Intézetben szerzett tapasztalatok alapján - bizonyos mértékig kapcsolódva a SCORTECCI-féle kategorizáláshoz és a közlési eszközök érték-skálájához - a következő közlési formák, eszközök alkalmazása látszik célszerűnek a felhasználók egyes kategóriái számára:

a vezetők részére az un. döntéselőkészítő szakirodalmi tájékoztatás;

a kutatók részére szintén elsőrendűen fontos a szakirodalmi tájékoztatás, ezen belül a nem-publikált irodalom /kutatási jelentések stb./ legalább olyan mértékben, mint a publikált irodalom; ezen kívül nagy szerepük van a tudományos /elsősorban nemzetközi/ konferenciáknak és az ezekhez kapcsolódó kiállításoknak;

a tervezők részére a szakirodalmi dokumentumok közül kiemelkedő szerepe van a prospektusoknak /gyártmányismertető katalógusoknak/ és a szabadalmi leírásoknak; a nem-publikált dokumentumokon kívül az un. kivitelezési /gyártmány/ dokumentációknak; ugyanilyen fontos a gyártmányok közvetlen megismerése

tanulmányutakon, kiállításokon /nemzetközi ipari vásárokon/, tudományos tapasztalatcsere bemutatókon, a konstrukciós munkára vonatkozó tanácsadó szolgálat /közvetlen megbeszélés! / keretében;

a technológusok részére a sokoldalú komplex tájékoztatás, különös tekintettel a folyamatokat, eljárásokat bemutató filmekre, TV-adásokra, dinamikus bemutatókra;

a szakmunkások részére a termelési tapasztalatokat közvetlenül átadó, átvevő bemutatók, tapasztalatcserek, a tömegközli eszközök /film, televízió/, audio-vizuális szemléltetéssel kísért előadások, előadásorozatok.

Néhány KGM nagyvállalatban /Ganz-Mávg, Ikarusz, Csepel Autógyár stb./ kisebb-nagyobb mértékben már kialakultak a tájékoztatás eszközeit komplexen, kombináltan alkalmazó és szervező tájékoztatási apparátusok /sajnos, ezek még a ritkaságok közé tartoznak! /.

/45/ Műszaki-könyvtárosi alapismeretek. Szerk. BALÁZS Sándor. Bp. 1965, OMKDK. 57-74.p.

/46/ A műszaki-tudományos tájékoztatás és propaganda Magyarországon. Szerk. DUZS János. - Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1963. dec. különszám, 1-168 p.

/47/ A perspektivikus bibliográfiáról [lásd: TEPLOV, D.J.: Perspektivnája bibliografija. - Szovetszkaja Bibliografija, 1958. 49. vúp. 13-17. OSzK ford. 2022 /Könyvtári Figyelő, 1959. 1.sz. 43-49.p./ TEPLOV felveti a tudományos kutatóintézetek perspektivikus terveinek regisztrálását is; a tematikográfia kifejezést ő is használja; /lásd erről: GYÖRE P.: A kutatási jelentés. Bp. 1962, OMKDK. 54-59.p.: A tervezett és folyamatban lévő kutatások nyilvántartása /kutatási tematikográfia/ c. fejezet.

TEPLOV szerint "a tudományos dolgozók különösen érdeklődnek a p.b. iránt; sokszor nem is várják meg egy-egy mű megjelenését, hanem összeköttetésbe lépnek az íróval vagy kiadóval, ahol a kézirat sajtó alatt van ... Szükséges volna, hogy a szakbibliográfia, szakfolyóiratok sokkal több perspektivikus anyagot közöljenek; ... Különösen rosszul áll a könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kiadványok bibliográfiai feldolgozása ..." - Mindezek, úgy vélem, számunkra is igen időszerű problémák; a p.b. egyébként mintául szolgálhat - mutatis mutandis - a szélesebb értelemben vett perspektivikus tájékoztatáshoz!

/48/ A szakkönyvtáraknak a komplex műszaki tájékoztatást és propagandát támogató munkájával részletesen foglalkoztam: "A vállalati szakkönyvtár feladatai a műszaki tájékoztató szolgálatban" c. tanulmányomban /A műszaki tájékoztatás néhány kérdése. Tanulmánygyűjtemény. Bp. 1962, OMKDK. 7-32.p./

/49/ Igaz ugyan, hogy más a rendeltetése például a Rádió- és Televízió Ujságnak, a TIT Budapesti Műsorkalauz-ának, a Műszaki Élet c. lap mellékleteként megjelenő MTESZ Rendezvénynaptár-nak, mégis

meg lehetne kísérelni /elsősorban természetesen a tudományos és műszaki műsorok terén/ egyeztetésüket, összehangolásukat; az összehangolt műsoroközléseket kronológikus, tematikus és regionális csoportosításban kellene rendezni.

- /50/ A szóbeli értesítéseknek persze mindig megmarad a maguk különleges, sok esetben pótolhatatlan szerepük; a szakkönyvtáraknak azonban arra kell törekedniük, hogy a szóbeli információ-áramlást, - amennyire lehet - lecsapolják, csatornazzák, szabályozzák, és - : kurrens, dinamikus nyilvántartásaikba beépítsék.
- /51/ A tudományos és műszaki szempontból fontos rádió-, TV-műsorok egy részének közlése minden részletezés, utbaigazító annotáció nélkül történik; akármilyen rövid egy műsor, valaki számára tartalmazhat lényeges közlést; de hogy lehet-e ilyen benne, azt a tematikai annotáció nélkül nem állapíthatjuk meg. Annotáció nélküli műsorok a rádióban: "Kérjük, jegyezze fel; ipari információk"; "Néhány perc tudomány"; "Te és a társadalom; tudományos mozaik", "Kozmosz; tallózás népszerű tudományos folyóiratokban"; "Van új a nap alatt"; "tudományos híradó"; a TV-ben: "Csak egy kicsivel jobban"; érdekes megjegyeznünk, hogy a TV tudományos híradójához, a DELTA-hoz közölnék annotációt!
- /52/ Fontos volna /és hálózati központi feladat lehetne!/ a kommunikációs eszközök teljes "leltárának" elkészítése!
- /53/ Az egységes tudományos tájékoztatási koncepció és szervezet hiányának káros hatásait az együttműködés önként vállalt formáival némileg csökkenteni lehet!
- /54/ Egy-két kompendiumban tapasztalhatunk ugyan a források komplex feltüntetéseire való törekvést, a teljességtől azonban ezek is igen messze vannak /és nem is tűzték feladatukul/. Lásd például: UHLMANN, ZIRCZ, ZSIDAI: Utmutató a kohászati irodalomhoz. Miskolc, 1963, ÉDOK. 154 p.
- /55/ A tájékoztatást lehetőleg kritikai szemlével kell megalapozni; ehhez a szakkönyvtárosnak a releváns publikált és nem-publikált szakirodalmat egyaránt felölelő retrospektív, kurrens és perspektivikus témabibliográfiával kell hozzájárulnia.
- /56/ Ez tulajdonképpen ugyanaz, mint a kurrens témabibliográfia, de még jobban az egyéni szükségletek szerint kifinomítva.
- /57/ A jelentősebb kongresszusokról, konferenciákról szóló perspektivikus tájékoztató kiadványokon kívül a szakfolyóiratok eseménynaptárai is jól felhasználhatók; hazánkban elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia, a MTESZ és a hozzá tartozó tagegyesületek rendezvényeit kell figyelembe vennünk.
- /58/ Az előadásokkal kapcsolatban felhívjuk a figyelmet az előadók regisztrálásának fontosságára; ez a szakember-nyilvántartás egyik fontos szempontja; a szóbeli tájékoztatás, közlés egyik feltétele a megfelelő előadó!

- /59/ A tanácsadó szolgálat problematikája egyik fehér foltja a tudományos és műszaki tájékoztatás szakirodalmának; fontos volna tudományos, ipari, kereskedelmi szervek ilyen jellegű tevékenységének átfogó feltárása!
- /60/ A különböző tudományágakban igen nagyarányú szakbizottsági munka folyik; a szakbizottságok rendszerint igen komoly tématanulmányokat is kidolgoznak, amelyek fontos javaslatokat tartalmaznak a népgazdaságilag fontos problémák megoldására /MTA, MTESZ szakbizottságok, OMFB állandó bizottságok, témabizottságok stb. stb./; a bizottságok tehát jelentős mennyiségű nem-publikált irodalmat is létrehozhatnak.
- /61/ Az informális konzultációs és más tájékoztatói lehetőségek egy részét a szakkönyvtárosnak kell megteremtenie, elősegítenie. Nyilvántartásai, bibliográfiai segítségével összekapcsolhat olyan szakembereket, akiknek munkája szorosan összefügg, de nem ismerik egymást! E téren nagy szerepük van a szóbeli értesüléseknek, személyes kapcsolatoknak!
- /62/ A szakkönyvtáros részben a szakirodalom és részben a szakembereknek, mint olvasóknak személyes ismerete alapján nagy segítséget adhat a brainstormingra alkalmas, alkotó fantáziával bíró, ötletekben gazdag szakemberek kiválasztásában.
- /63/ Az információ-szerzésnek egyik új formája lehetne a hangrögzítéssel megörökített interjú, riport, amit az erre alkalmas könyvtárosok is folytathatnak olyan szakemberekkel, akik egyes szakkérdésekben, a legfrissebb információk birtokában vannak. A hanggyűjtemény, "hangarchívum" a modern tudományos és műszaki könyvtár fontos tájékoztatói eszköze lehet. /A hanggyűjtésről lásd: OLDAL G.: Hanglezárbarátok könyve. Bp. 1962, Zeneműkiadó V./
- /64/ A szocialista brigádok egyik feladata a patronálás; a szakszervezetek bevonásával lehet összeállítani azon brigádok jegyzékét, amelyek egy-egy technológiai ágazatban patronáló tapasztalatát adást vállalnak. /Erre vonatkozóan és általában a tapasztalatcserek szerepéről lásd: GYÖRE P.: A tapasztalatcsere szervezésének problémái, különös tekintettel a gépiparra. - Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 1963. 6-7.sz. 508-519.p./
- /65/ A tudományos és műszaki filmek nyilvántartása, retrospektív és kurrens feltárása az utóbbi években öröndetesen fejlődött; elsősorban az OMKDK-ban működő Filmtájékoztató Központ érdemel figyelmet; több összefoglaló és iparági filmkatalógus is megjelent.
- /66/ A műszaki rajzok, rajztárak problematikája szintén fehér foltja hazai tájékoztatói szakirodalmunknak; főképpen csak reprográfiai szempontból tárgyalták.
- /67/ A képdokumentáció és nyilvántartás ugyancsak nagyobb figyelmet

érdemelne; van egy-két szakkönyvtár a műszaki termelési hálózatban, /és bizonyára más hálózatokban is/ amelynek rendezett műszaki kép /foto/ gyűjteménye és nyilvántartása van /ide értve a folyóiratok ujdonsághirdetéseinek fotoit is.

- /68/ A jelentősebb kiállítások foto és filmdokumentációjának gyűjtése, feltárása is fontos feladat /módszertani szempontból is!/.
/69/ A tapasztalatcserében, technológiák betanításában jelentős szerepe lehetne az audio-vizuális eszközöknek; ezért fel kell tárni, hol vannak ilyen lehetőségek.
/70/ A rendszerint szűkebb tematikájú, előadásokkal, konzultációkkal, bemutatókkal, filmvetítésekkel, szakirodalmi ismertetésekkel kísért rendezvények tartoznak ide.

§§§

GYÖRE, P.: Die komplexe Erschliessung der Mittel und Möglichkeiten der Kenntnisvermittlung. II.

Im ersten Teil der Behandlungen wurden die Einzelheiten der Informationsübertragung, der aktiven und passiven Dokumentation gegeben. In diesem zweiten Teil werden Grundzüge und Wirksamkeit der Mittel und Kanäle der Übertragung geschildert. Gegenseitige Beziehungen von Mitteln /Kanälen/ und Empfängern /Benützern/ der Informationsübertragung. Die Kategorien der Benutzer werden gemäss der Einreihung von SCORTECCI vorgeführt.

Mittel und Kanäle der Informationsübertragung und ihre organisationstechnische Gesichtspunkte. Forschungen über die Wirksamkeit von den einzelnen Übertragungsmitteln werden beschrieben. Die Wirksamkeitsskala der Mittel und Kanäle der Informationsübertragung wird auf Grund der Forschungen von CANTRIL und ALLPORT vorgeführt.

Verfasser analysiert im letzten Teil seiner Behandlungen die Gesichtspunkte der komplexen Erschliessung der Möglichkeiten der Informationsbeschaffung und Informationsübertragung, wobei er nimmt grundsätzlich an, dass die Fachbibliotheken in wissenschaftlichen und technischen Instituten die Aufgaben des Informationszentrums /Aufschlusserteilungsmittelpunkt/ erfüllen. Dementsprechend muss die Bibliothek in der Lage sein einen eingehenden Aufschluss über alle greifbare Informationsquellen und Mittel vom angegebenen Thema erteilen zu vermögen.

Abschliessend führt Verfasser des Schema der verschiedenen Benutzungsmöglichkeiten der schriftlichen, mündlichen /oral-auditiven/ und der anschaulichen Informationsformen vor. Es ist jeweils die

Aufgabe der betreffenden Fachbibliothek auf Grund dieses Schemas die dem Thema und dem Benutzer oder der Benutzerschicht am besten entsprechenden Mittel und Quellen zusammenzustellen.

.o.

ДБЕРЕ Р.: Комплексное вскрытие и средств и возможностей передачи знания в специализированных библиотеках. часть II.

Автор, после освещения процесса сообщения знаний, а также и характерных особенностей информации /см. часть I/, переходит на рассмотрение основных характеристик и эффективностей средств и путей сообщения, связывая их с приемщиками этих сообщений и различными слоями потребителей. Категории потребителей при этом, перечисляются по классификации Скортечки.

После описания направлений создания средств и путей сообщения, автор рассматривает исследования в области науки сообщения знаний, касающиеся степеней эффективности различных средств, а после этого показывает шкалу средств и путей сообщения знаний, взяв в основу исследования, проведенные Кантрил и Аллтроп.

В последней части статьи, автором анализируются точки зрения комплексного вскрытия возможностей приобретения и сообщения знаний, исходя из такого принципа, что информационным центром научных и технических учреждений является, как правило, специализированная библиотека. В соответствии с этим, библиотека должна давать комплексную информацию о всех используемых источниках и средствах познания теме.

Автор в конце статьи показывает схему возможностей использования письменных, устных /орально-аудитивных/, а также и наглядно информационных форм для различных целей. Задача специализированных библиотек заключается в выборе оптимальных средств и источников по данной теме, более полно удовлетворяющих требованиям потребляющих групп или лиц, в комбинациях по приведенной схеме.

GYÖRE, P.: Processing all the means and possibilities of communication in special libraries. II.

Features of the communication processes, of information and, of the documentation were treated in the part I. of the paper. In this part II. qualities and efficiency of the communication means and channels are analysed. Correlations of the means and channels to the receivers of publications and to the users of various types. Categories of users are introduced according to the classification made by SCORTECCI.

Means and channels of communication and their organization features. Research work on the communication field on the efficiency of the various means of communication. Scale of efficiency of the communication means and channels shown by the investigations of CANTRIL and ALLPORT.

Analysis of the known-how of the all-sided developing all the possibilities for acquisition and transmission of information, supposing, that the special library in learned or engineering institutions plays the role of information centre. In the fact, the reference service in a library has to give all-sided information on the complexity of the information sources and means as a whole, available in searching a given subject matter.

Scheme of a variety of possibilities of making use the graphical /written/, oral /oral-auditive/ and illustrative visual informations resp. The special libraries have to set up combinations of sources and means in a way most suitable for needs of users' categories and individuals resp.

